

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

21^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1913

Geschiedenis van een klop op Utrechtsche stuivers.

In den catalogus 1) van het museum van Oudheden te Utrecht, door den heer Mr. S. MULLER FZN. bijeengesteld, komen op blz. 341, onder nos. 2778 en 2779 utrechtsche stuivers voor, die met het stadswapen zijn geklopt. 2). Zij voeren aan de eene zijde het gekroonde bourgondische wapen tusschen I - S, waar omheen : PHS. D. G. HISPANIE + REX + en aan de andere zijde een gebloemd kruis, met het wapen der stad als middenschildje. Omschrift : MON. NOVA. CIVI. TRA. 1578.

Er bestaan variëteiten van dezen stuiver met wijzigingen in het omschrift en in de teekening van het kruis.

Zie : VERKADE, pl. 114, n°. 1.

Het is tot nu toe, geloof ik, aan weinigen bekend, in welke jaren het kloppen dezer stuivers met het utrechtsche stadswapen is geschied. Dank zij eene mededeeling, die ik (naar aanleiding van mijne vraag naar de beteekenis van den geheimzinnigen klop met de fransche lelie op onze oude stuivers 3), van Mr. S. MULLER Fz., Rijksarchivaris in Utrecht ontving, ben ik in de gelegenheid te kunnen zeggen, wanneer het kloppen dezer geldstukjes heeft plaats gehad.

1) 2de veel vermeerderde druk. Utrecht 1904.

2) Dezen geklopten stuiver vond ik mede in *Katalogus STEPHANIK* onder n°. 2195 beschreven, het stuk is van 1578 en „contremarqué de l'écusson du Sticht.” (Dit laatste is, geloof ik, niet geheel juist, daar het wapen van het Sticht een wit kruis was en op den stuiver zeer waarschijnlijk het *stadsteeken* zal hebben gestaan).

3) Blijkens den vorm der lelie op deze stuivers, mag men aannemen, dat zij onder een fransch bestuur zijn geklopt. Vermoedelijk is dit in 1672 geschied met het doel aan de fransche soldaten, die bezwaar zullen hebben gemaakt de veelal zeer afgesleten stuivers aan te nemen, eene waarborg voor de echtheid daarvan te geven. De ordonnantie op den klop is echter niet terug gevonden. Op grootere muntsoorten komt de klop met de lelie niet voor.

Ziehier de twee aantekeningen, waarop de heer MULLER mijne aandacht vestigde:

„3 Augusto 1582. Die penningen affgeset ofte 2 voir één, ende die Utrechse stuvers geclopt, die ongeclopte reducti ad blancx.”

„7 Martii 1583. Oirtgens, deuten ende seker stuvers geclopt, geset op 1 blancx.”

Beide mededeelingen zijn te vinden in eene utrechtsche Kroniek, geschreven door ANDR. WAELKINS en gedrukt in de *Kronijk van het Historisch Genootschap XXI*, blz. 546, 548,) en wel op de jaren 1582 en 1583.

Het was toenmaals een roerige tijd in Utrecht. Hervormden en Roomsch-Katholieken stonden zeer vijandig tegenover elkaar. 1) In 1579, werd, zooals men weet, te Utrecht de bekende Unie gesloten, die de toegetreden gewesten verbond om onder leiding van den prins van Oranje den strijd tegen het spaansche gezag te hervatten 2). In die noordelijke provinciën heerschte in die dagen de meest mogelijke geldverwarring. Iedere provincie meende zich het recht te mogen toekennen munten van eigen vinding uit te geven. Men week herhaaldelijk van den vastgestelden muntvoet af. Talrijk zijn dan ook de „Waarschuwingen,” die de Generale en de Provinciale Staten uitvaardigden om de goede ingezetenen op minderwaardige muntsoorten attent te maken. LEICESTER komt de groote verdienste toe, dat hij door de afkondiging in 1586 van een *Placcart ende Ordonnantie generale soo op den Cours van den Gelde, als op de policie ende discipline betreffende d'exercitie van den Munte ende Muntslach*, eene poging heeft aangewend om verbetering in het toenmalige muntwezen te brengen. Het is echter eerst

---

1) In 1579 werd de vrede tusschen de beide partijen voor het oogenblik hersteld. VAN LOON I beeldt op blz. 266 den legpenning af, die op deze gebeurtenis werd geslagen. Bij die overeenkomst werden aan de Hervormden verschillende kerken afgestaan.

2) P. J. BLOK, *Geschiedenis van het Nederlandsche volk*, deel III, blz. 231.

in 1606 geweest, dat de toestand er iets rooskleuriger begon uit te zien.

Het spreekt van zelf, dat ook in Utrecht de regeling van het geldwezen veel moeite en zorg medebracht. Leest men bij GROEBE 1), de in die jaren door den koning uitgegeven munt-evaluaties na, dan is het beurtelings stijgen en dalen van den koers der munten zeer opvallend.

GROEBE vermeldt ook, dat PHILIPS II in 1585 voor de stad Brussel een plakaat heeft uitgegeven, dat echter slechts tijdelijk en plaatselijk was, waarbij een utrechtsche stuiver voor een blank werd gangbaar gesteld. Zooals men weet, vertegenwoordigde een blank de waarde van zes duiten.

GROEBE zegt, dat hij over de in de publicatie aangehaalde munten niet verder zal uitwijden „*nadien dezelve nergens elders als gangbaar worden gemeld* ;” nu wij echter in de bovengenoemde utrechtsche kroniek (en ook op andere plaatsen, zooals wij weldra zullen zien) de zetting van een utrechtschen stuiver wél vermeld vinden, zullen wij trachten in de volgende bladzijden de geschiedenis van den geklopten utrechtschen stuiver zoo volledig mogelijk mede te deelen. 2)

In het begin van het jaar 1578 was er groote bedrijvigheid onder de leden van Utrecht's raad waar te nemen over het al of niet verkrijgen van het recht tot het vervaardigen van eigen munt. Men wilde zoo gaarne den geheelèn muntslag tot zich trekken. Dit is echter niet gelukt 3). Het eenige wat de stad bereikte, was, dat de muntmeester van 's konings munt te Utrecht, HENDRIK JOOSTEN VAN DOMPSE-

1) D. GROEBE. *Beantwoording der prijsvraag over de oude munten*, enz., Brussel 1835, blz. 23 e. v.

2) Veel heb ik te danken aan de opmerkingen en aanwijzingen, mij door Mr. S. MULLER Fz. verstrekt; zonder deze zoude het mij vermoedelijk niet mogelijk geweest zijn de tamelijk duistere zaak van den klopp voldoende te verklaren. Ik betuig Mr. MULLER hiervoor nogmaals mijn zeer beleefden dank.

3) Hierover leze men o. a. : *De Utrechtsche munt uit haar verleden en heden* door C. HOITSEMA en Jhr. F. FEHR. Utrecht 1912, blz. 14 e. v.

LAER, den 18 Januari 1578 van Z. M. toestemming verkreeg voor de stad stuivers, halve stuivers, oorten en penningen te slaan. Vier dagen later werd het vervaardigen van de ijzeren stempels voor deze munten aan HENDRIK VAN SUYLEN opgedragen. Aan de eene zijde zouden 's konings titels prijken, terwijl de naam der stad op de keerzijde mocht worden vermeld. De in 1578 vervaardigde munten zijn afgebeeld bij VERKADE, plaat 114, n°. 1, pl. 115, nos. 4 en 5. Het waren stuivers, oorten en duiten. De halve stuiver is toen vermoedelijk niet geslagen. Den 19 Januari 1578 werd de ordonnantie op het munten der genoemde geldstukken, waarbij ook sprake is van het slaan van halve stuivers en penningen, aan den Muntmeester uitgereikt. Uit het mark Trooisch moesten 105 stuivers worden vervaardigd, houdende 3 penningen fijn zilver in allooi. Voor elk mark zuiver zilver moest hij den koopman 61 schellingen

= 366 stuivers betalen. Hij maakte er
420 stuivers uit

Betaalde 366 stuivers

Zoodat 54 stuivers voor de onkosten overbleven 1).

Dit bedrag werd aldus verdeeld :

voor reserve aan de stad 4 schell. 10 groot = 58 groot.

loon 3 „ 8 „ = 44 „

alloeyeren van 't coeper 0 „ 6 „ = 6 „

108 gr. = 54 st.

Met het nieuwe utrechtsche kopergeld had men niet veel geluk, want in Holland werden zoowel oorten als duiten buiten omloop gesteld. Wij moeten er echter bijvoegen, dat de koers hunner eigene oorten ook in waarde werd verminderd. Men begreep in Utrecht volkomen, dat de stad door de in Holland verboden oorten en duiten zou worden over-

1) Zie voor de remedie en verdere bepalingen de ordonnantie zelve, als bijlage achter dit artikel geplaatst.

stroomd, en, dat ook de afgezette hollandsche oorten naar Utrecht zouden komen. Daartegen moest in tijds worden gewaakt. In Utrecht mocht dan ook van nu af aan geen ander kopergeld worden gebruikt, dan dat in de stad zelf geslagen; uitzondering hierop waren de oude penninkskens met de P. in het veld, (Zie voor deze muntjes VAN DER CHIJS, pl. XXIV, nos. 15 en 16) die men mocht blijven ontvangen en uitgeven 1). Wie echter nog hollandsch kopergeld in bezit had, mocht dit den 3en Juli 1579 en in geen geval later ten stadhuize brengen, waar men voor zes hollandsche oorten in plaats van vier een stuiver in ruil kon ontvangen. Dit was vermoedelijk de koers, waarop de oorten in Holland waren afgezet. Wie de hollandsche oorten bleef uitgeven, kreeg 12 carolus-gulden boete.

In 1579 zijn aan de utrechtsche munt op nieuw oorten (VERKADE) pl. 115, n°. 6 en pl. 116, n°. 1) vervaardigd. Deze vertoonen in plaats van de strepen van keel in de geschuinde linkerhelft van het wapen van de oorten van 1578, een fraai bloem- of lofwerk (gedamasceerd). Het is verklaarbaar dat, in die tijden van muntverwarring, de menschen meenden, dat deze met lofwerk versierde oorten valsch waren en men weigerde ze aan te nemen. De stedelijke regeering liet echter ten spoedigste weten, dat de oorten wel degelijk echt en in Utrecht gemunt waren, er bij voegende, dat wie het waagde te weigeren ze aan te nemen met 20 stuivers zou worden beboet 2).

Had men in Holland met het utrechtsche kopergeld korte wetten gemaakt, met de utrechtsche stuivers handelde men anders. Deze werden van 8 op 6 duiten, dus op een blank, teruggezet. Daar in Utrecht de koers van den

1) *Groot Placaatboek vervattende alle de Placaten, Ordonnantien en Edicten der Staten 's Lands van Utrecht; mitsg. van de Vroedschap der stad Utrecht; tot het jaar 1728 ingesloten.* DOOR JOHAN VAN DE WATER. Utrecht 1729, 3de deel, derde boek, 1ste tytel, 2de deel, Placaat tegen de Holl. oortgens, 3 July 1579.

2) VAN DE WATER, loc. cit. III, 1ste tytel, 2de deel, n°. VI, 16 sept. 1579.

stuyver op 8 duiten was gebleven, bestond nu het zekere vooruitzicht, dat de utrechtsche stuyvers in Holland zouden worden opgekocht om met winst te worden omgezet. Daar wilde men in tijds voor waken. Den 23 September 1579 1) verscheen met het oog hierop een plakaat, waarbij „seekere utrechtsche stuyvers op een blank werden verminderd.” Om het woord „seekere” te verklaren laten wij hier een gedeelte van het plakaat volgen : „Alsoo men voor seeker onderricht is,” schreven de Heeren, „dat den stuyver, die van deser Stads wegen gemunt word, in den Landen van Braband, Holland, Zeeland, Vriesland en andere Provincien, boven alle billijkheid, afgezet is, ende niet hooger gepermitteerd, en word dan voor een blank, ende alsoo de vierde part minder dan ze alhier gankbaar is, waardoor geschapen is, dat alle de stuyvers, die duslange zeer willig geweest sijn, nu wederom herrewaarts gebracht ende uytgegeven zullen worden, ende dat verscheyde persoonen hiervan haar koopmanschap maaken zouden, als alreede by veele geschied is, om de voorschr. stuyvers in andere Landen op te koopen ende alhier voor stuyvers uit te geven ende alzoo de Gemeente alhier met stuyvers te vervullen, die dezelve in andere Landen niet wederom en zouden weten te besteeden dan tot haren grooten verlies en achterdeel; zoo is 't, dat de Raad deeser Stad . . . . . ordonneert ende statuert by dezen, dat niemand, naar Publicatie van deze, eenige der voorschr. stuyvers hooger ofte duurder en zal mogen uytbieden noch ontfangen, dan voor een blank, ende dat gedurende ende ter tijd toe, dat generalijk op alle munten ordre gestelt, ende voorzien zal sijn . . . . . Ende ten eynde geene borgeren noch ondersaaten, eenige der voorschr. stuyvers by hem hebbende, reeden hebben sig hierover te beklagen, zoo laat de Raad weten allen dengeenen, die eenige stuyvers onder hem hebben, dat se de-

---

1) VAN DE WATER, III, 1, 1ste deel, n°. XXXIX, Plakaat van 23 Sept. 1579.

zelve van stonden aan brengen op deser stads Raadhuyt in handen van den Gecommitteerden van der Stad, die daar op wachten zullen, ofte ten huysen van den Hopman, daaronder sy ressorteeren, uytgezonderd RIJK VAN BOKHOVEN, die sitten zal ten huysen van JAN BUTH DE JONGE aan de Kraan, om deselve te ontfangen ende de somme op te reccenen, *welke stuyvers de Raad deeser Stad zal doen teyckenen, met een byzonder teyken*, daartoe geordonneert, om stuyvers te blyven ende voor sulks uytgegeven te mogen worden, ende alsdan doen restitueren den geenen, die se geleverd hebben, om voor stuyvers uyt te mogen geven onder de gemeente alhier, ende soo wie van desen dage niet en komt zijn stuyvers brengen, die en sal het voorschr. voordeel niet genieten, interdiceerende ende verbiedende voorts eenen iegelyken, op lijfstraffinge, het voorschr. teyken te conterfeyten ende op andere stuyvers mede te slaan."

Der langen Rede kurzer Sinn is dus, dat de aangeboden utrechtsche stuivers met een extra stempeltje — het stads wapen — zouden worden voorzien. Deze gemerkte stuivers behielden alleen den koers van een stuiver, maar alle niet aangeboden exemplaren (die dus ongestempeld bleven) werden op een blank teruggezet. Deze laatste waren de „seekere stuyvers," hiervoren vermeld. Dit teeken, sedert 23 Sept. 1579 op de stuivers aangebracht, is de klopp in den aanvang van ons artikel besproken. Dat deze maatregel slechts van betrekkelijk korten duur zou zijn, zullen de Heeren wel dadelijk hebben ingezien; zij probeerden echter het namaken van het stempeltje — het stadswapen in zeer klein formaat — tegen te gaan door er boete op te stellen. De muntvervalschers schuilden echter niet alleen binnen, maar veel meer buiten de provincie zelve. In het begin van 1582 immers hooren wij de Regeering klagen over het groot aantal geconterfeite stuivers, geklopt en ongeklopt, die in omloop waren. Den 7en Maart 1582 kwam over die zaak

een uitvoerig plakaat 1) uit, waarin we o. a. lezen : „Item alsoo men bevint, datter veele valsche ende quade stuyvers dagelijcx uytkomen, ende ook met het wapen van der Stad zijn gedut by eenige quade geesten, zoo wil de Raad eenen iegelijck daarvan gewaarschouwt hebben, verbiedende eenen iegelijck eenige Heelsche, Batenborgse, Bommelsche of diergelyke geconterfeyte quade stuyvers, gedut of ongedut, uyt te geven of te ontfangen, op het verbeuren van drie gulden, tot behoef van den Officier, den aanbrenger ende den armen, elcx een dardendeel.” Wie den persoon kon aanwijzen, die de valsche stuyvers binnensmokkelde, of degeen, die de stuyvers met een valschen stempel klopte, zou voor iederen angeklaagden persoon twaalf gulden ontvangen. Den 18 April van genoemd jaar kwam de regeering op nieuw bijeen tot het beramen van een middel om de utrechtsche stuyvers, die nergens elders meer voor 8 duiten werden aangenomen, weer in beter crediet te brengen. Het resultaat dezer bespreking was het besluit, om alle in omloop zijnde, zoowel echte als valsche stuyvers, geklopt of ongeklopt, tegen geheel nieuw vervaardigde in te wisselen. Nadat den ingezetenen uitvoerig was medegedeeld, dat er zoovele valsche stuyvers in omloop waren en dat de omliggende steden en provinciën „dezelve onze stuyvers gedrongen hebben op een blank, hoewel dezelve in alloy beter zijn ; zoo is 't, dat mijn Heeren die stadhouder 2), Schout, Borg^{mm} ende Schepenen der stad Utrecht goed ende raadzaam bevonden heeft, de stuyvers, van deser stadswegen gemunt, op te nemen, ende die valsche ende geconterfeyte uyt te monsteren, by eenige (des verstand hebbende) daar toe te committeren, ende dezelve quade geclopte stuyvers op eenen blank, daar se op gezet zijn, te reduceeren ende gangbaar te laten, met alle andere stuyvers, die niet opge-

---

1) VAN DE WATER, loc. cit. III, I, 2 n°. VIII.

2) VAN DE WATER, loc. cit. III, I, 1 n°. XL. Placaat van 27 April 1582.

nomen en zullen zijn, ende die andere te hermuntten van gelyke gewichte ende allooye als die jegenwoordig zijn, met het wapen der Stad aan d'eene zyde ende een kruysken op d'andere zyde, ende dat alleenlijk tot een sobere quantiteyt aan heele stuyvers, halve stuyvers ende oortgens, tot nootdruft ende geriefsaamheijd van der gemeente, waaromme mijn Heeren die Stadhouder, Schout, B^{en} ende Sch^{en} voorsch. laten weten ende beveelen by deezen alle diegeene, die eenige stuyvers bij zig hebben ende dezelve vergoet of verandert begeeren, datse deselve tusschen 12 uren ende t'avond te seven uren brengen op deser Stads Raadhuyse, in handen van de Gecomm. deeser Stad, daartoe gesteld, die deselve aldaar voor het eerst ontfangen ende opteekenen zullen, om de quaden daarna daaruyt te schieten, en de partyen te restitueeren, ende de andere te doen hermuntten, als voorschreve, ende daarna partyen te vergoeden, mits verliesende op elken stuyver eenen penning; ordonneerende ende bevelende voorts achter deze tijd, de voorsch. oude geklopte of ongeklopte stuyvers, hooger of dierder uyt te geven dan voor een blanck; ende de nieuwe gemunte zullen alle gangbaar zijn ende blyven voor stuyvers, halve ende vierendeelen, naar advenand daar voor se geslagen zijn ende de Stad voor goed houden ende beschermen zal, nu ende altijd, waarnaar een ygelijk hem zal weten te richten."

Uit dit plakaat leeren we, dat de nieuw gemunte stuyvers-Verkade, pl. 114, n°s 2 en 3 - vóór 27 April 1582 reeds in omloop waren en dat alle, niet ter inwisseling aangeboden stuyvers, welke deze ook waren, op een blank of 6 duiten bleven staan. Ook vernemen wij voor het eerst, dat zilveren kwart-stuyvers (oortjes) zijn geslagen. VERKADE vermeldt deze op het jaar 1582 niet. In den *cat. van 's Rijks Munt* door Mr. BESIËR komen echter onder n°. 99 twee exemplaren van deze zeldzame stukken voor.

1) VERKADE beeldt op pl. 226, n°. 3, tekst n°. 632a wel een vierde stuyver van zeer slecht zilver af, maar die is van het jaar 1627. Het type is dat van pl. 114, n°. 2.

Deze nieuwe stuivers hebben op de voorz. een gebloemd kruis, waarboven het wapentje van Utrecht. Omschr. : FORTITUDO NOSTRA DEUS. De keerzijde heeft het stads-wapen in het veld met krulwerk in plaats van de kleur-strepen in het linkerveld, tusschen 1 - S. Omschr. : MONE NOVA CIVI TRAI 15 + 82 1).

Wat zou nu de regeering met al die ingekomen stuivers doen? Het antwoord op deze vraag is in de Resolutien van Gedeputeerde Staten van Utrecht, d. d. 10 mei 1582, 2) te vinden. Na eene uitvoerige inleiding vernemen wij, dat „dezelve stuyvers, emmers diegheen, die by dontfangers van de Staten by voorsz. reductie in handen van de voorsz. regeerders gebracht zijn, ten hoogstent pryse, als te weten voor 7 doits (duiten) 't stuck, eenige coopluyden zullen vercocht worden, mits dat dezelve daervoor goet gelt, in den lande van Gelre ganckbaer zijnde, nae overlevering van de voorsz. stuyvers leveren ende daervoor souffisante borghe stellen zullen.” Er was ongeveer voor f 5000 aan stuivers binnen gekomen.

Wanneer men dit besluit der Staten aandachtig leest, zal het ieder op het eerste gezicht onverklaarbaar voorkomen, dat stuivers, die nergens meer dan voor een blank of zes duiten werden aangenomen, voor zeven duiten aan een koopman werden aangeboden. Wij willen gaarne erkennen, dat deze puzzle ons langen tijd heeft bezig gehou-

---

1) De afzwering van koning PHILIPS zal ook wel mede oorzaak zijn geweest, dat men een geheel ander type van stuivers sloeg. In het plakaat van 25 Juli 1581 van de St. Generaal op de afzwering van den koning van Spanje, staat o. a. : „ordonneren ende bevelen daerenboven, dat voortaan in egeenerhande maniere van de voorsz. geunieerde Landen sal gheslagen worden *den naem tytel, ofte wapenen van den voorsz. coningh van Spaegniën*, maer alsulcke slagh ende forme als gheordonneert sal worden tot eenen nieuwen gouden ende silveren penningh met syne gedeelten.”

2) Extract uit de *Resolutiën van Ged. St. van Utrecht* over 1582 (Inv. resol. Staten n°. 40), berustende in het Rijks Archief depot in Utrecht. (Mededeeling van den heer Mr. S. MULLER Fz. rijksarchivaris in Utrecht).

den. Thans meenen wij de schijnbaar dwaze zaak afdoende te kunnen verklaren. Wij moeten echter eenige bladzijden in ons artikel teruggaan.

Wij hebben op blz. 115 gezien, dat in Holland, — en zeer zeker ook zal dit in andere provinciën het geval zijn geweest, — de utrechtsche oorten en duiten buiten omloop waren gesteld ook, dat men in de stad een grooten toevoer van dit geld duchtte, zoodat besloten werd, dat slechts het kopergeld, in Utrecht geslagen, zou worden geduld. Niettegenstaande strenge bewaking, gelukte het aan enkelen groote massa's valsche penninkjes binnen te smokkelen, die gretig tegen 24 om een stuiver, in plaats van 16 zooals dit behoorde, werden opgekocht en die onmiddellijk tusschen de goede penningen werden gemengd. Het gevolg hiervan was, dat de verschillende belastingkantoren er mede werden overvoerd. Dat de Regeering zich haastte, zoodra haar de tijding van dit minderwaardige geld ter oore kwam, om een tegenmaatregel te nemen, spreekt als van zelf. Er werd namelijk 14 Juni 1581 bepaald, dat voortaan 32 penningen in een stuiver zouden gaan. Het was altijd hard om hard. De penningen waren dus precies de helft in waarde verminderd, daar nu 32 stuks in plaats van 16 een stuiver uitmaakten. En zooals het eerst met de penningen ging, zoo ging het later ook met de oorten en duiten. In het ons reeds bekende plakaat van 7 Maart 1582, lezen we, dat „eenige quade geesten, in andere provinciën geseeten, practiseeren omme de koperen oortgens, van deëser Stadswegen geslagen, te conterfeyten ende na te maken, om een weynig genots, dat sy daer op weeten, waardoor die gemeente alhier te seer met kopergeld beswaart zouden worden, ten ware daarinne tydelijk worde voorsien; zoo is 't, dat de Raad dezer stad. . . . . alle de koperen oortgens, alhier binnen Utrecht geslagen, afgesteld ende geset heeft, om voortaan uytgegeven te worden voor duyten, ende de Utrechtsche duyten voor penningen” enz. Daar bij de bevolking een storm van verontwaardig-

ging zou zijn opgegaan, als de Stad het aldus te lijden verlies niet had vergoed, werd toegestaan, alle afgezette oorten en duiten op het stadhuis te brengen. De schade, die zooals wij gezien hebben, juist de helft bedroeg, werd toen vergoed. Wie echter na den daarvoor bepaalden dag met zijn kopergeld aankwam, moest onverrichter zake naar huis gaan. Dat de tijd voor de inwisseling ook deze keer zeer kort was gesteld, diende om „sommige quade geesten” te verhinderen van buiten af meer oorten en duiten binnen te brengen.

Laten wij nu tot ons punt van quaestie terug keeren. Toen de Regeering de ingekomen stuivers voor 7 duiten of 14 penningen per stuk den koopman ter overneming aanbod, werden ongetwijfeld bedoeld *afgezette duiten*, waarvan er in plaats van 8, zooals vroeger, 16 in een stuiver gingen. De aangeboden winst bleek den koopman echter niet groot genoeg; want (zooals Mr. Muller mij eens schreef) men moet bij de metaalwaarde ook het muntloon — zie achterstaande ordonnantie — rekenen, dat bij munten van geringe waarde een betrekkelijk hoog percentage bedraagt. De voorraad oude stuivers is ten slotte opgeruimd voor iets minder, namelijk voor 13½ penningen (afgezet geld) per stuk.

De Kroniekschrijver ANDR. WAELKINS — zie blz. 112) had dus volkomen gelijk met te zeggen, dat in 1582 de duiten en oorten zijn afgezet en de stuivers op een blank werden verlaagd. Alleen zijne data komen niet precies met de onze overeen.

MARIE G. A. DE MAN.

BIJLAGE.

Accoord met den muntmeester gemaekt, mitsgaders ordonnantie, waarna hy van Stads wegen munten sal, stuyvers ende halve stuyvers, oirtgens, duyten ende penningen van koper den 19 Januar 1578.

1. De Muntmr. van Co. Mjest. munte 't Uytrecht heeft angenomen van de Regierders der stad Utrecht omme te maken stuvers ende halve stuvers, van welke stuvers men maken sal vuyt het merck trois hondert ende vijff stuck, holdende dry penningen fijn silvers in alloy, waar van deselve Muntmeester tot syne verseeckeringe hebben sall te remedie op elck mark wercks anderhalf greyn, welk anderhalf greyn hy nochtans gehouden sal sijn de Regierders van der Stad te betalen, sooverre hy deselve gebruykt heeft.

2. Voorts soe sal de voorsz. Muntm. hebben op elcke marck werks in gewichte derd' halven engels te remedie, mits dat hy van gelycken daarvan int maecken van de voorsz. bus gehouden sal sijn de Regierders te betalen eenen engels.

3. Item de voorsz. Muntmr. sal gehouden sijn, uyt een mark fijns te maken vier hondert en twintigh stukken van de voorsz. stuvers, ende halven na advenant; ende sal daarvan den coepman ende wisselaars geven, voor elck marck silvers van 12 penn. een ende 't sestig scellingen.

4. Noch sal de voorsz. Muntmr. de voorsz. Regierders van elck mark fijn silvers voor hoir reserve geven vier scell. ende thien groet, ende soo sal de voorsz. Muntmr. behouden voor sijn loon ende voor sijn gesellen van 't marck fijns drie

scellingen ende acht groten, ende voor 't alloeyeren van 't coeper op elck marck fijns voorsz. ses groot.

5. Noch heeft de voorsz. Muntmr. aangenomen te maken, oortgens, duyten ende penn. van coeper, twelk hem der Stad daer toe leveren sail, ende sullen in 't mark troeys gaan 53 stuck an oirtgens, duyten ende penn na advenant; ende soo veel coepers als hem geleverd word in gewicht, sooveel gewichts aen payement sal hy gehouden sijn daerjgens over te leveren; ende sal hebben voor sijn ende de muntgezellen hoir loon van 't marck troeys sest'halve stuver. Ende dit all te samen by Provisie ende op een prouwe, perthye an beyden syden onbehaalt.

Actum den 28 January 1578. Onder stond : Gelesen ende geapprobeert in den Rade den 29 January 1578 Oirconde van my (ende was ondertekent).

VAN DER VOORT.
